

d ගොනුවේ මූලද්‍රව්‍ය වල ගුණ හා ආචැරිතයක් ඔස්සේ එවායේ විවෘතය

Sc සිට Zn දක්වා මූලද්‍රව්‍යවල ලෝහක අරය, විද්‍යුත් සාන්තාව හා අයනිකරණ ගක්තිවල විවෘතය

මූලද්‍රව්‍යය	<i>Sc</i>	<i>Ti</i>	<i>V</i>	<i>Cr</i>	<i>Mn</i>	<i>Fe</i>	<i>Co</i>	<i>Ni</i>	<i>Cu</i>	<i>Zn</i>
ලෝහක (පරමාණුක) අරය /nm	0.16	0.15	0.14	0.13	0.14	0.13	0.13	0.13	0.13	0.13
විද්‍යුත් සාන්තාව(ගොඩීය පරමානය)	1.2	1.3	1.45	1.55	1.6	1.65	1.7	1.75	1.75	1.6
පළමු අයනිකරණ ගක්තිය / $kJ mol^{-1}$	+630	+660	+650	+650	+720	+760	+760	+740	+750	+910
දෙ වන අයනිකරණ ගක්තිය / $kJ mol^{-1}$	+1240	+1310	+1410	+1590	+1510	+1560	+1640	+1750	+1960	+1700
තෙ වන අයනිකරණ ගක්තිය / $kJ mol^{-1}$	+2390	+2650	+2870	+2990	+3260	+2960	+3230	+3390	+3560	+3800

K සිට Zn දක්වා මූලද්‍රව්‍යවල හෝතික ගුණ විවෘතය

මූලද්‍රව්‍යය	<i>K</i>	<i>Ca</i>	<i>Sc</i>	<i>Ti</i>	<i>V</i>	<i>Cr</i>	<i>Mn</i>	<i>Fe</i>	<i>Co</i>	<i>Ni</i>	<i>Cu</i>	<i>Zn</i>
පරමාණුක අරය /nm	0.24	0.2	0.16	0.15	0.14	0.13	0.14	0.13	0.13	0.13	0.13	0.13
උවාංකය /°C	64	850	1540	1680	1900	1890	1240	1540	1500	1450	1080	420
තාපාංකය /°C	770	1490	2730	3260	3400	2480	2100	3000	2900	2730	2600	910
සනත්වය/g cm ⁻³	0.86	1.54	3.0	4.5	6.1	7.2	7.4	7.9	8.9	8.9	8.9	7.1
අයනික අරය /nm	0.130											
<i>M²⁺</i>		0.094		0.090	0.088	0.084	0.080	0.076	0.074	0.072	0.070	0.074
<i>M³⁺</i>			0.081	0.76	0.074	0.069	0.066	0.064	0.063	0.062		

දෙන ලද දත්ත අනුව d මූලද්‍රව්‍ය වල සනත්වය s මූලද්‍රව්‍ය වලට සාපේක්ෂව ඉහළ අයය ගෙනි. විබැවින් සියලු d මූලද්‍රව්‍ය බැඳු ලෝහ වශයෙන් සලකනු ලැබේ.

d ගොනුවේ මූලද්‍රව්‍යය වල පොදු ලක්ෂණ

- s හා p ලෝහ මූලද්‍රව්‍ය වලට සාපේක්ෂව ඉහළ උවාංක තාපාංක පැවතීම.
- s හා p ලෝහ මූලද්‍රව්‍ය වලට සාපේක්ෂව වැඩි දූධිතාවයක් පැවතීම.
- හොඳුන් විද්‍යුත් හා තාප සනත්වයකතාවය දැක්වීම.
- අඩු පරමාණුක පරමාවක් හා වැඩි සනත්වයක් දැක්වීම.
- විවෘත ඔක්සිකරණ අංක පෙන්වීම.
- සංගේත සංකීර්ණ සැසිලුම හා සාදන සංයෝග බොහෝමයක් වර්ණවත් වීම.
- ලෝහ හා සංයෝග උන්පේරක ලෙස හැසිරීම.

Question

ඉලෙක්ට්‍රෝනික විනයාසය හා අයනිකරණ ගක්ති සලකමින් ඉහත ගුණ විවෘතය පහදැන්න.

Sc සිට Zn දක්වා මූලද්‍රව්‍යවල ඔක්සිකරණ අංක (සුලබ ඔක්සිකරණ අංක තද කළ අකුරන් දක්වා ඇත.)

සංයෝගවල දැපන්නුම් කරන ඔක්සිකරණ අංක	<i>Sc</i>	<i>Ti</i>	<i>V</i>	<i>Cr</i>	<i>Mn</i>	<i>Fe</i>	<i>Co</i>	<i>Ni</i>	<i>Cu</i>	<i>Zn</i>
				(+I)						+I
		+II	+II	+II	+II	+II	+II	+II	+II	+II
	+III	+III	+III	+III	+III	+III	+III	+III	+III	+III
		+IV	+IV	+IV	+IV	+IV	+IV	+IV		
			+V	+V	+V	+V	+V			
				+VI	+VI	+VI				
					+VII					

සුංඛ ඔක්සයිඩ්	<i>Sc</i>	<i>Ti</i>	<i>V</i>	<i>Cr</i>	<i>Mn</i>	<i>Fe</i>	<i>Co</i>	<i>Ni</i>	<i>Cu</i>	<i>Zn</i>
	Sc_2O_3	Ti_2O_3	V_2O_3	Cr_2O_3	MnO	FeO	CoO	NiO	Cu_2O	ZnO
		TiO_2	V_2O_5	CrO_3	MnO_2	Fe_2O_3	Co_2O_3		CuO	
					Mn_2O_7					

සුංඛ ක්ලෝරයිඩ්	<i>ScCl₃</i>	<i>TiCl₃</i>	<i>VCl₃</i>	<i>CrCl₂</i>	<i>MnCl₂</i>	<i>FeCl₂</i>	<i>CoCl₂</i>	<i>NiCl₂</i>	<i>CuCl</i>	<i>ZnCl₂</i>
		<i>TiCl₄</i>		<i>CrCl₃</i>	<i>MnCl₃</i>	<i>FeCl₃</i>			<i>CuCl₂</i>	
					<i>Mn₂O₇</i>					

d ගොනුවේ මුලදුවන හා එවායේ සංයෝග කර්මාන්තව දී උත්ප්පේරක ලෙස යොදා ගත්තා අවස්ථා

<i>d</i> ගොනුවේ මුලදුවන	උත්ප්පේරක ලෙස යොදන දුවන	උත්ප්පේරණය කෙරෙන ප්‍රතික්‍රියාව
<i>Ti</i>	$TiCl_3/Al_2(C_2H_5)_6$	විතින් බහු අවයවිකරණයෙන් පොලිතින් සඳහා. $n C_2H_2 \longrightarrow -(CH_2 - CH_2)_n$
<i>V</i>	V_2O_5 හෝ (VO_3^-)	සල්ඩ්‍යුරක් අමුල (H_2SO_4) නිෂ්පාදනය - ස්ථාන කුමය $SO_2 + O_2 \rightleftharpoons SO_3$
<i>Fe</i>	Fe හෝ Fe_2O_3	ඇමෙර්ඩියා (NH_3) නිෂ්පාදනය - හේබර් කුමය $N_2 + H_2 \rightleftharpoons NH_3$
<i>Ni</i>	<i>Ni</i>	අසංත්‍යාප්ත හයිඩ්‍යුකාබන හයිඩ්‍යුජ්නිකරණයෙන් මාගරින් නිෂ්පාදනය $R - CH = CH_2 \longrightarrow R - CH_2 - CH_3$
<i>Cu</i>	<i>CuCl</i>	සක්ඩීමේයර ප්‍රතික්‍රියා $\text{N}^+ \equiv NCl^-$
<i>Pt</i>	<i>Pt</i>	නයිට්‍රීක් අමුල (NH_3) නිෂ්පාදනය - ඔස්වල්ඩ් කුමය $NH_3 + O_2 \longrightarrow NO + H_2O$

d ගොනුවේ මුලදුවන සංගත සංකීර්ණ සඳහා

සංගත සංකීර්ණ

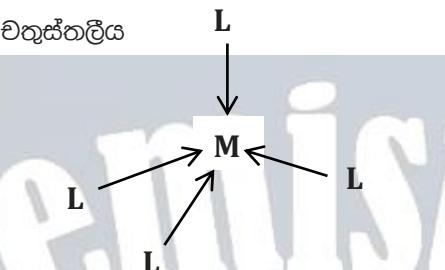
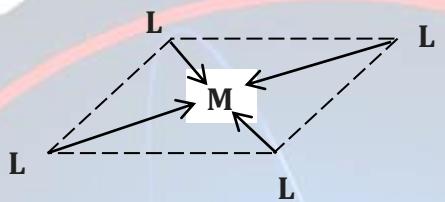
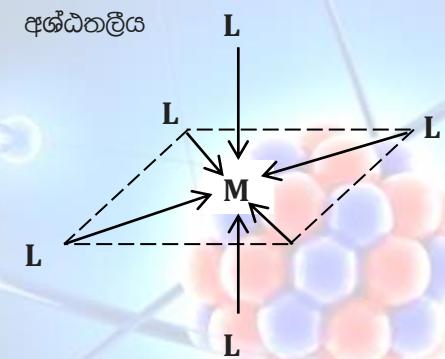
ලබාගැනීමෙන් තුළ පරාමාත්මකව හෝ දින අයනයකට සංත්‍යුත අයන හෝ දින අයන හෝ උත්‍යාසීන කාණ්ඩා කිහිපයක් දායක බන්ධන ආකාරයෙන් බැඳී සංගත සංකීර්ණ සඳහා

ලිගන්ඩ්

විශේෂ බැඳෙන සංත්‍යුත අයන හෝ දින අයන හෝ උත්‍යාසීන කාණ්ඩා ලිගන්ඩ්/බන්ධ ලෙස හඳුන්වයි

ලිගන්ඩ්	සංත්‍යුත ලිගන්ඩ්
H_2O – aqua	F^- – florido / Cl^- – chlorido / Br^- – bromido / I^- – iodido
NH_3 – ammine	CN^- – cynido
CO – carbonyl	NO_2^- – nitrito
NO – nitrosyl	OH^- – hydroxido
දින ලිගන්ඩ්	SCN^- – thiocynato
NO^+ – nitrosonium	H^- – hydrido
NO_2^+ – nitronium	O^{2-} – oxido
H_3O^+ – hydronium	O_2^{2-} – peroxido

සාමාන්‍යයෙන් සාදන සිංගත සංකීර්ණ ප්‍රධාන ජ්‍යාමිතික හැඩා හතරකින් යුතු වේ.

සිංගත අංකය	ජ්‍යාමිතික හැඩාය	උදාහරණ
2	මේඛීය $L \longrightarrow M \longleftarrow L$	$[Cu(NH_3)_2]^+$ $[Ag(NH_3)_2]^+$
4	වතුස්ථලීය 	සිංගත අංකය 4 වූ සියලුම හැලුපන සංකීර්ණ $[CrCl_4]^-$ $[CuCl_4]^{2-}$ $[CoCl_4]^{2-}$ $[MnCl_4]^{2-}$
4	තලීය වතුරසාකාර 	$[Ni(CN)_4]^{2-}$ $[Cu(NH_3)_4]^{2+}$
6	අශ්‍යේතලීය 	$[Ti(H_2O)_6]^{3+}$ $[Fe(H_2O)_6]^{2+}$ $[Cu(H_2O)_6]^{2+}$

Questions

- පහත සිංගත සංකීර්ණ වල ව්‍යුහ අදින්න.
 - $[Cu(H_2O)_6]^{2+}$
 - $[Cu(NH_3)_4]^{2+}$
 - $[CuCl_4]^{2-}$
 - $[Cu(NH_3)_2]^+$

- පහත සිංගත සංකීර්ණ වල ව්‍යුහ සූත්‍ර අදින්න.

අතුක සූත්‍රය	මධ්‍යලයකට අභාල අයන සංඛ්‍යාව	මධ්‍යලයකට අභාල Cl^- අයන සංඛ්‍යාව	ව්‍යුහ සූත්‍රය	වර්ණය
$CrCl_3(H_2O)_6$	4	3	$[Cr(H_2O)_6]^{3+} 3Cl^-$	නිල දම්
$CrCl_3(H_2O)_6$	3	2	$[Cr(H_2O)_5Cl]^{2+} 2Cl^- \cdot H_2O$	ලා කොළ
$CrCl_3(H_2O)_6$	2	1	$[Cr(H_2O)_4Cl_2]^+ Cl^- \cdot 2H_2O$	තද කොළ

- පහත සිංගෝරු සියලුම් Pt හි ඔක්සිකරණ අංකය +4 වේ. පහත සිංගත සංකීර්ණ වල ව්‍යුහ සූත්‍ර අදින්න.

අතුක සූත්‍රය	මධ්‍යලයකට අභාල අයන සංඛ්‍යාව	මධ්‍යලයකට අභාල Cl^- අයන සංඛ්‍යාව
$PtCl_4 \cdot 6 NH_3$	5	4
$PtCl_4 \cdot 5 NH_3$	4	3
$PtCl_4 \cdot 4 NH_3$	3	2
$PtCl_4 \cdot 3 NH_3$	2	1

$PtCl_4 \cdot 2NH_3$	0	0
----------------------	---	---

වර්ණවත් සංයෝග නිපදවීම

d ගොනුවේ මූලධාරිත්වයෙන් නිපදවෙන ආහ්තරක අයන සතුව අර්ථ වශයෙන් පිරිනු d කාක්ෂික පවතී. මෙම අයන මතින් සුදු ආලෝකයට අයන් තෝරා ගත් තරුණ ආයාම අවශ්‍යෝග්‍ය කර උත්තේෂිත අවස්ථාවට පත් වී අනුපූරක වර්ණ පෙන්වයි.

d ගොනුවේ අයන ජ්‍යෙෂ්ඨ ප්‍රාවත්තයෙන් වර්ණ

ජ්‍යෙෂ්ඨ අයන	වර්ණ
$[Sc(H_2O)_6]^{3+}$	අවර්ණ
$[Ti(H_2O)_6]^{3+}$	දුම්
$[Ti(H_2O)_6]^{4+}$	අවර්ණ
$[V(H_2O)_6]^{2+}$	දුම්
$[V(H_2O)_6]^{3+}$	කොල
$[Cr(H_2O)_6]^{3+}$	තිල් දුම්
$[Mn(H_2O)_6]^{2+}$	ලා රෝස්
$[Mn(H_2O)_6]^{3+}$	දුම්
$[Fe(H_2O)_6]^{2+}$	ලා කොල
$[Fe(H_2O)_6]^{3+}$	ඩුමුර කහ
$[Co(H_2O)_6]^{2+}$	රෝස්
$[Ni(H_2O)_6]^{2+}$	කොල
$[Cu(H_2O)_6]^+$	අවර්ණ
$[Cu(H_2O)_6]^{2+}$	තිල්
$[Zn(H_2O)_6]^{2+}$	අවර්ණ

විදුග්ම ඉලෙක්ෂ්‍යෙන ගණන	ජ්‍යෙෂ්ඨ ලේඛ අයන	වර්ණ
0	$Ti^{4+}, Sc^{3+}, Zn^{2+}, Cu^+$	අවර්ණ
1	Cu^{2+}	නිල්
2	Ni^{2+}, V^{3+}	කොල
3	Co^{2+}	රෝස්
3	Cr^{3+}	තිල් දුම්
4	Fe^{2+}	කොල
4	Cr^{2+}	නිල්
5	Mn^{2+}	ලා රෝස්
5	Fe^{3+}	ඩුමුර කහ

ලිගන සම්ග සාදන සංකීර්ණ

ලිගන පද්ධතිය	මධ්‍ය ලේඛ අයනය					
	Cr^{3+}	Mn^{2+}	Fe^{3+}	Co^{2+}	Ni^{2+}	Cu^{2+}
H_2O	$[Cr(H_2O)_6]^{3+}$ තිල් දුම්	$[Mn(H_2O)_6]^{2+}$ ලා රෝස්	$[Fe(H_2O)_6]^{3+}$ කහ ඩුමුර	$[Co(H_2O)_6]^{2+}$ රෝස්	$[Ni(H_2O)_6]^{2+}$ කොල	$[Cu(H_2O)_6]^{2+}$ ලා නිල්
NH_3	$[Cr(NH_3)_6]^{3+}$ කහ ඉව NH_3 වල දී සාදයි	සංකීර්ණ අයන නොසාදයි. ඒ ^ෂ වෙනුවට හඳුවෙරාක්සයිඩ් සාදයි	සංකීර්ණ අයන නොසාදයි. ඒ ^ෂ වෙනුවට හඳුවෙරාක්සයිඩ් සාදයි	$[Co(NH_3)_6]^{2+}$ කහ ඩුමුර	$[Ni(NH_3)_6]^{2+}$ තිල්	$[Cu(NH_3)_4]^{2+}$ තිල්
Cl^-	$[CrCl_4]^-$ තිල් දුම්	$[MnCl_4]^{2-}$ කොල පැහැති කහ	$[FeCl_4]^-$ කහ	$[CoCl_4]^{2-}$ තිල්	$[NiCl_4]^{2-}$ කහ	$[CuCl_4]^{2-}$ කහ
CN^-			$[Fe(CN)_6]^{3-}$ ඩුමුර		$[Ni(CN)_4]^{2-}$ කහ රතු	

හයිඩ්‍රොක්සිභිඩ්‍රී භා ඒවායේ ගුණ

කැට්ටායනය	අවක්ෂේපය	$NaOH_{(aq)}$ සමග ප්‍රතික්‍රියාව	$NH_3_{(aq)}$ සමග ප්‍රතික්‍රියාව
$Cr^{3+}_{(aq)}$ කොල	$Cr(OH)_3$ කිලුරු කොල	$[Cr(OH)_6]^{3-}_{(aq)}$ කොල	_____
$Mn^{2+}_{(aq)}$ බා රෝස	$Mn(OH)_2$ කහ සුදු	_____	_____
$Fe^{2+}_{(aq)}$ බා කොල	$Fe(OH)_2$ කොල	_____	_____
$Fe^{3+}_{(aq)}$ උමුරු කහ	$Fe(OH)_3$ උමුරු කහ	_____	_____
$Co^{2+}_{(aq)}$ රෝස	$Co(OH)_2$ රෝස	_____	$[Co(NH_3)_6]^{2+}_{(aq)}$ උමුරු කහ
$Ni^{2+}_{(aq)}$ කොල	$Ni(OH)_2$ කොල	_____	$[Ni(NH_3)_6]^{2+}_{(aq)}$ තද නිල්
$Cu^{2+}_{(aq)}$ නිල්	$Cu(OH)_2$ නිල්	_____	$[Cu(NH_3)_4]^{2+}_{(aq)}$ තද නිල්
$Zn^{2+}_{(aq)}$ අවර්ණ	$Zn(OH)_2$ සුදු	$[Zn(OH)_4]^{2-}_{(aq)}$ අවර්ණ	$[Zn(NH_3)_4]^{2+}_{(aq)}$ අවර්ණ

සංකීර්ණ සංයෝග වල IUPAC නාමකරණය

Questions

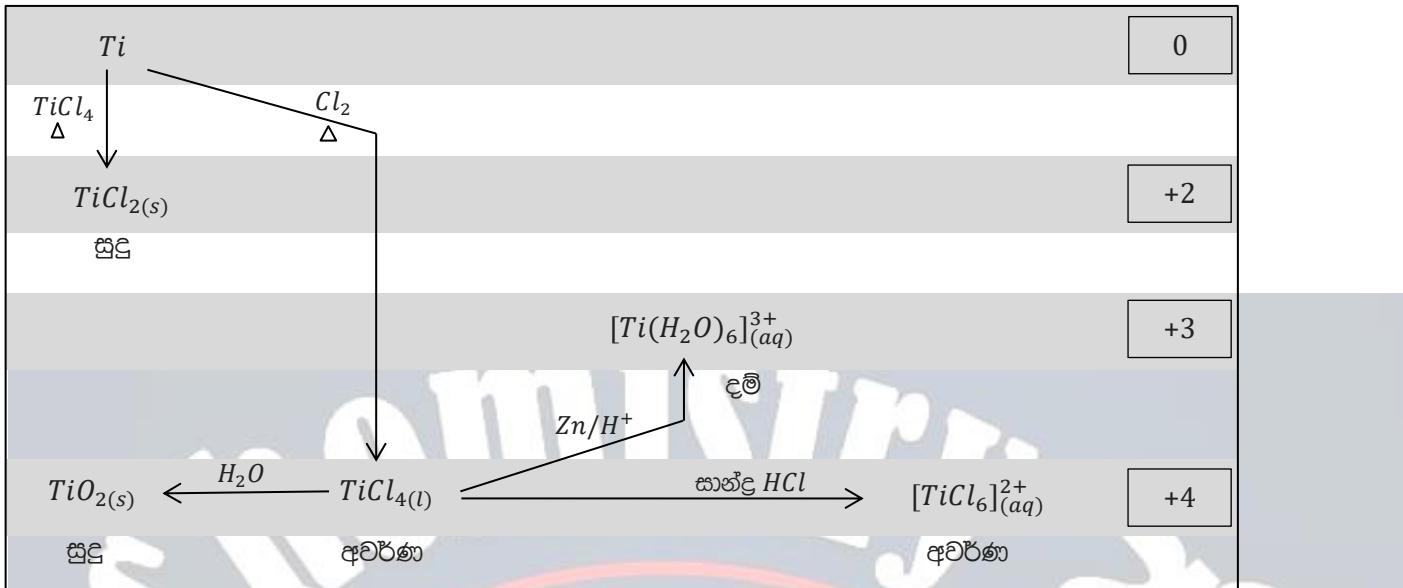
පහත සංයෝග වල IUPAC නාමය ලියන්න.

- a. $[Mn(H_2O)_6]^{3+}$
- b. $[Cu(NH_3)_4]^{2+}$
- c. $[CuCl(H_2O)_5]^+$
- d. $[NiCl_4]^{2-}$
- e. $[Fe(CN)_3(NH_3)_3]$
- f. $[Cr(OH)_3(H_2O)_3]$
- g. $[Co(Br)_2(H_2O)_4]Br$
- h. $NH_4[Cr(SCN)_4(H_2O)_2]$
- i. $[Fe(CN)_2(NH_3)_4]NO_2$
- j. $[Ni(CO)_6]$
- k. $K_2Fe[Fe(CN)_6]$
- l. $Na_3[Fe(CN)_5NO]$
- m. $[CoCl_2(NH_3)_4]Cl$
- n. $[NiCl_2(NH_3)_4]$
- o. $[Co(NH_3)_5(NO)(O)]Cl$
- p. $[CoH(NH_3)_4(NO_2)]NO_3$
- q. $[CrCl(H_2O)_5]Cl_2$
- r. $[Cu(NH_3)_4]Cl_2$
- s. $[Fe(SCN)(H_2O)_5]Br_2$
- t. $Na_4[Ni(CN)_4]$
- u. $[Cr(NH_3)_5CO]Cl_3$
- v. $K_4[Fe(CN)_6]$
- w. $[Fe(SCN)(H_2O)_5][CuCl_4]$
- x. $K_2Cu[Fe(CN)_6]$
- y. $[Pt(NH_3)_4][PtCl_4]$
- z. $[CoCl_2(NH_3)_4][Cr(CN)_6]$

පහත සංකීර්ණ සංයෝග වල ව්‍යුහ සුවුය ලියන්න

- a. Pentacyanidonitridosylferrate(II) ion
- b. Sodium tetrafluoridooxochromate(IV)
- c. Pentaamminechloridocobalt(III) ion
- d. Rubidium tetracynonickelate(III)
- e. Potassium pentacyanidonitrosylferrate(II)
- f. Pentaamminechloridocobalt(III) ion
- g. Penta aquachloridocobalt(III) bromide
- h. Hexacarbonylchromium(0)
- i. Tetra aquadichloridochromium(III) chloride
- j. tetraamminediaquacobalt(III) ion
- k. Dithiocyanatoiron(III) nitrate
- l. Rubidium tetracynonickelate(III)
- m. Triaminetrinitritrocobalt(III)
- n. Sodium hexafluoridocobaltate(III)

ටයිටෙනියම් (Ti)

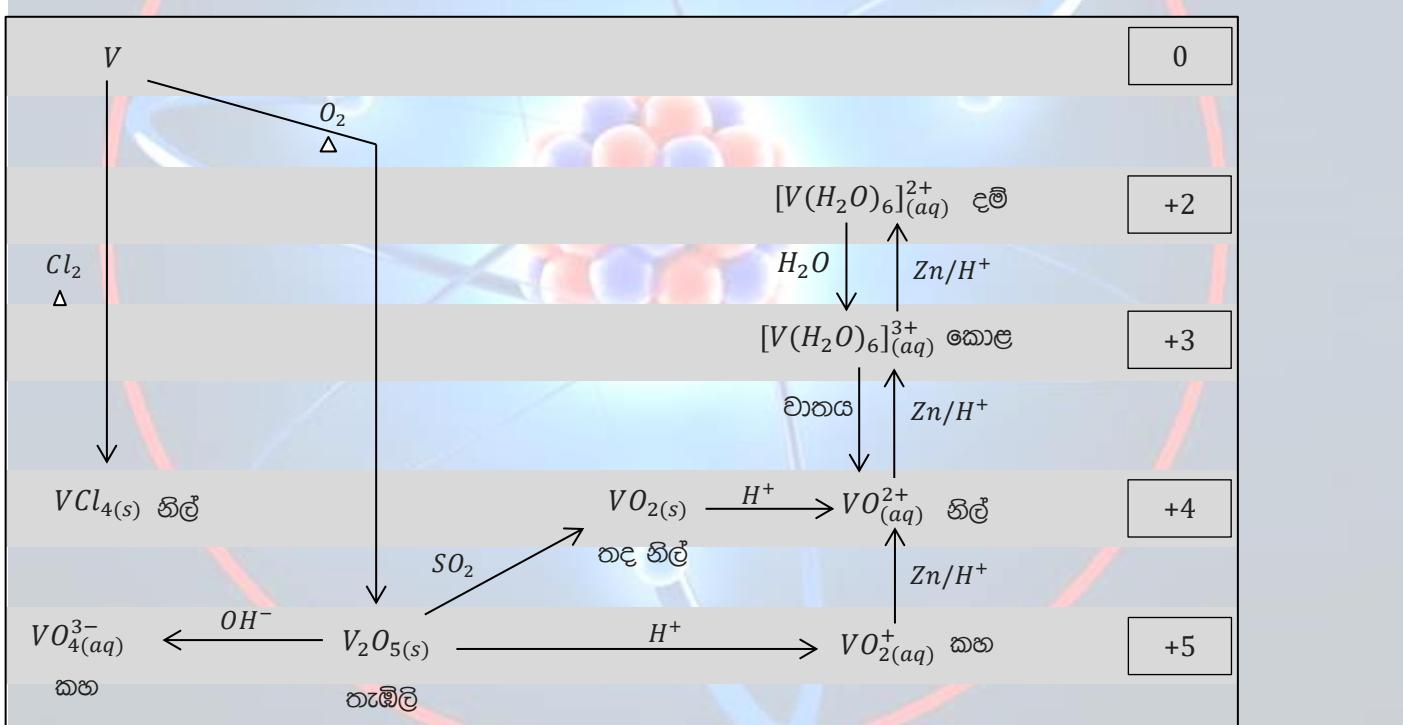
Ti පවතින ස්ථානවල ප්‍රහාව දෙකකි.

- රැක්වීමේ TiO_2
- ඉල්මනයිටි අංශයේ $FeTiO_3$

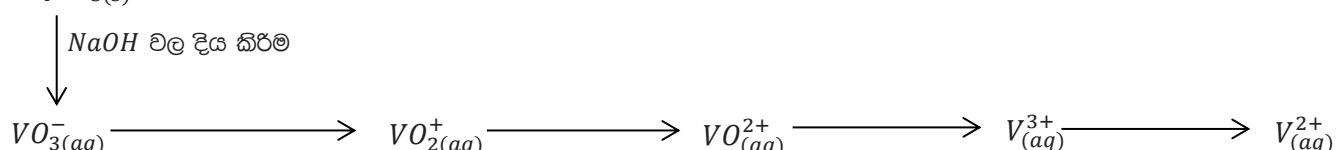
TiO_2 සුදු ඔක්සයිඩ් සුදු තීන්ත නිෂ්පාදනයට යොදා ගැනී.

Ti සැහැල්ලු ලෝහයක් වන අතර ගුවන් යානා බල සක්සීමට යොදා ගැනී.

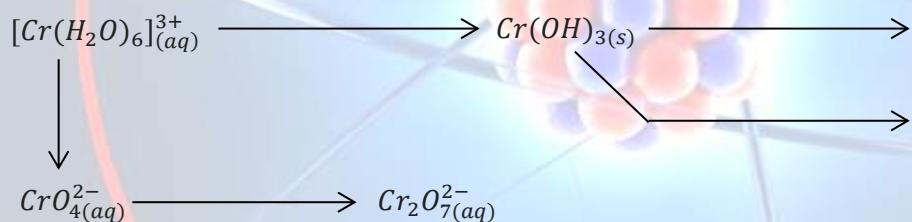
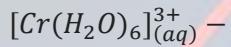
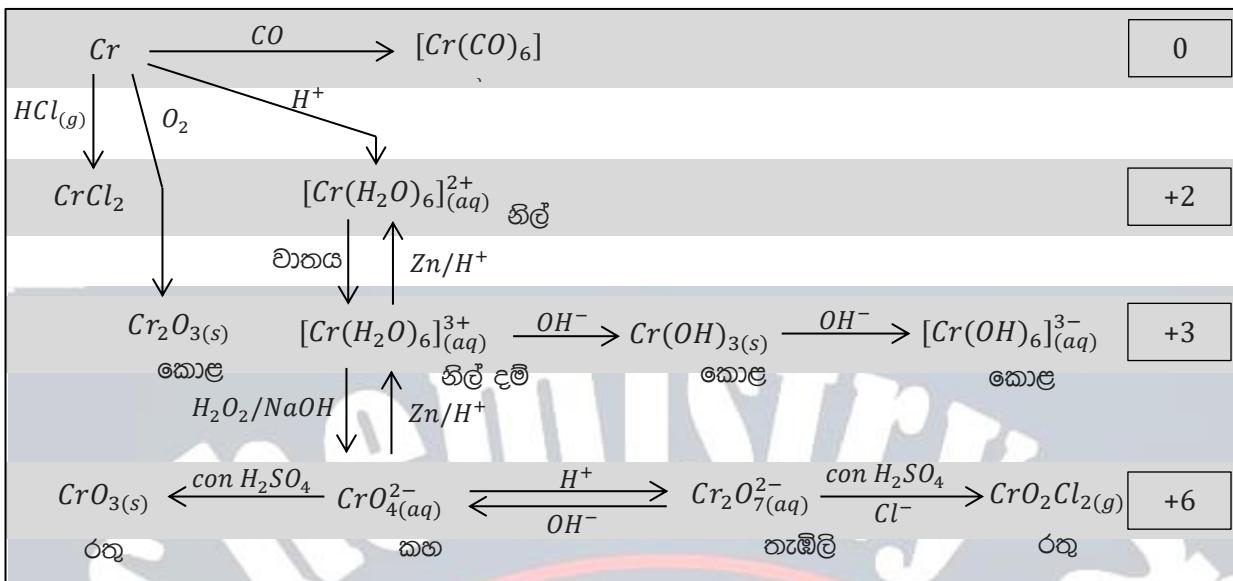
වැනෝයිම් (V)

ඖක්කිරණ අවස්ථාව	+5	+4	+3	+2		
වර්තය	කහ	නිල්	කොල	දම්		
සංයෝගය	VO_3^-	VO_2^+	VO_4^{3-}	VO^{2+}	V^{3+}	V^{2+}

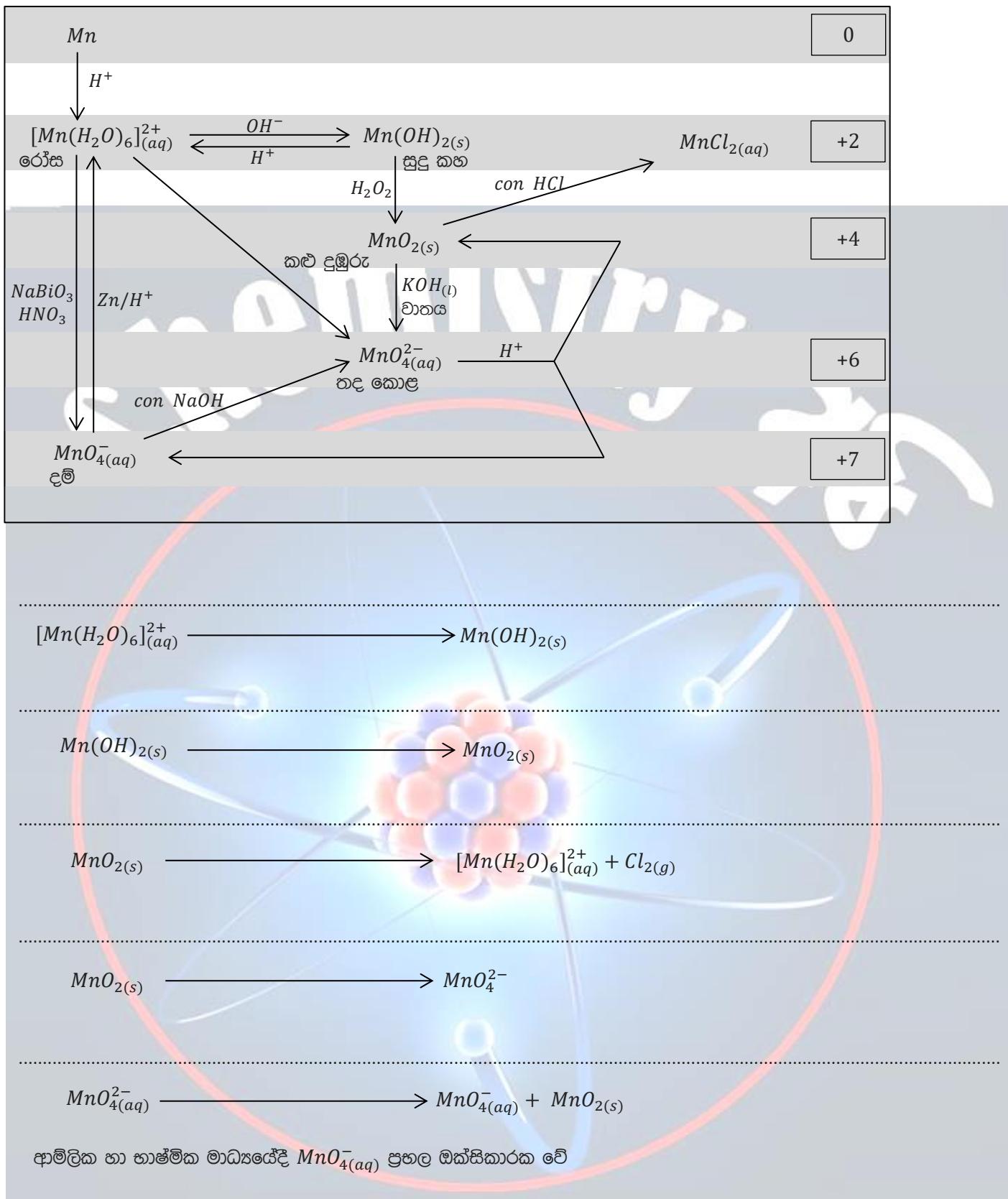
කොමියම් (Cr)

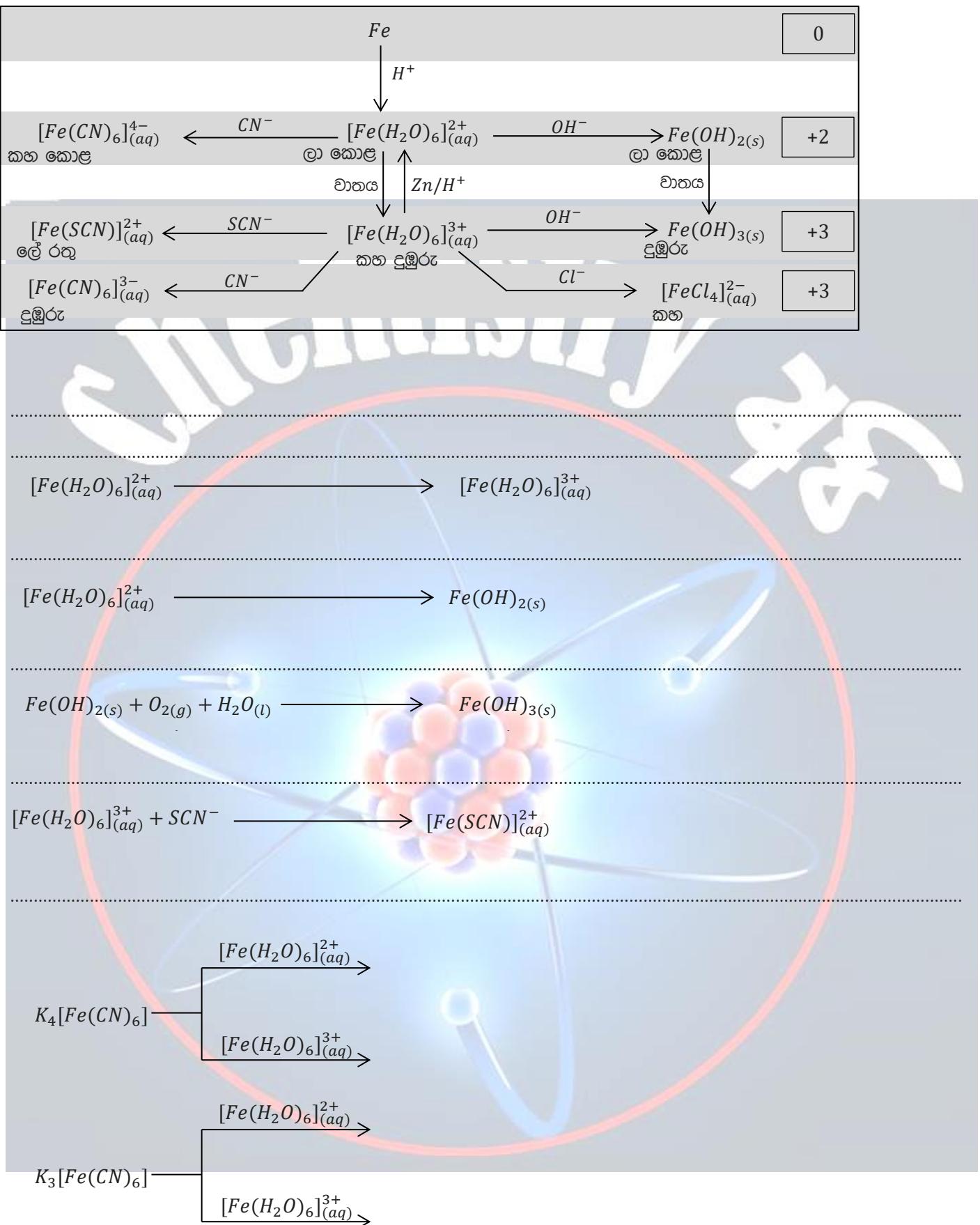
$\text{CrO}_4^{2-}_{(\text{aq})}$ හා $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}_{(\text{aq})}$ ආම්ලික මාධ්‍යයේදී ප්‍රහාර මක්සිකාරක වේ

Cr_2O_3 ඉඩා ගැනීම

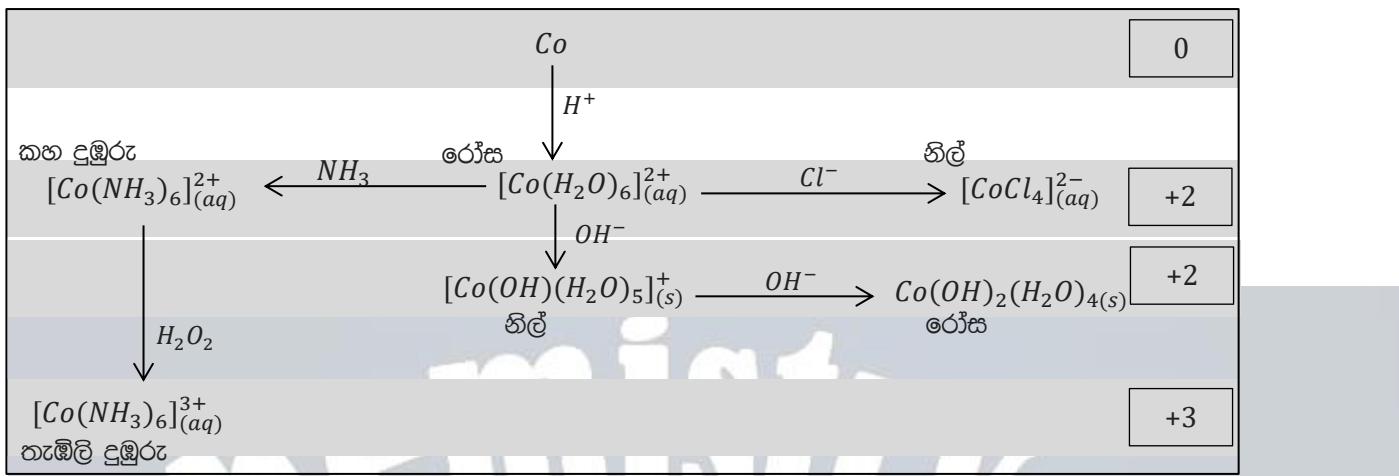
මැන්ගනිය (Mn)

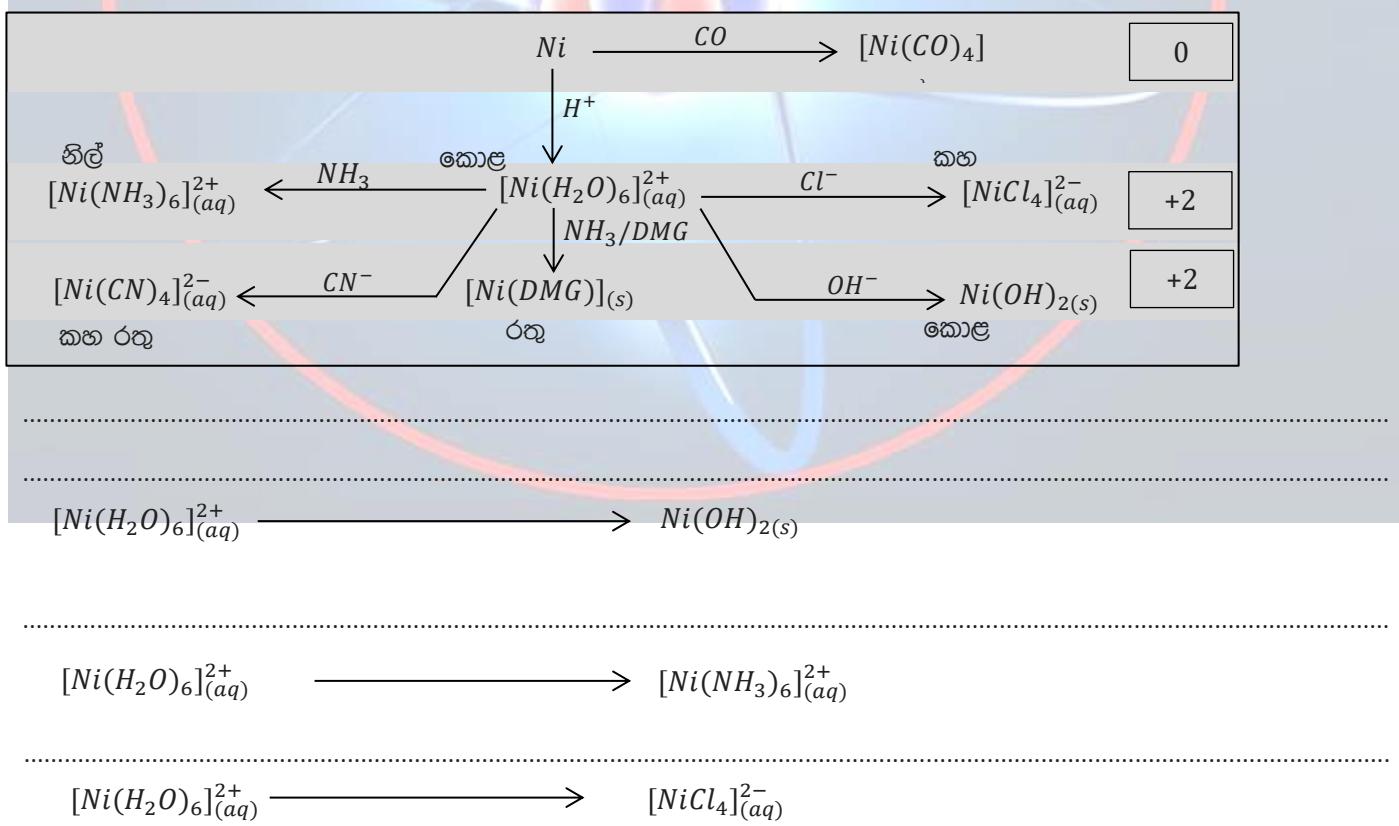
යිංගඩ් (Fe)

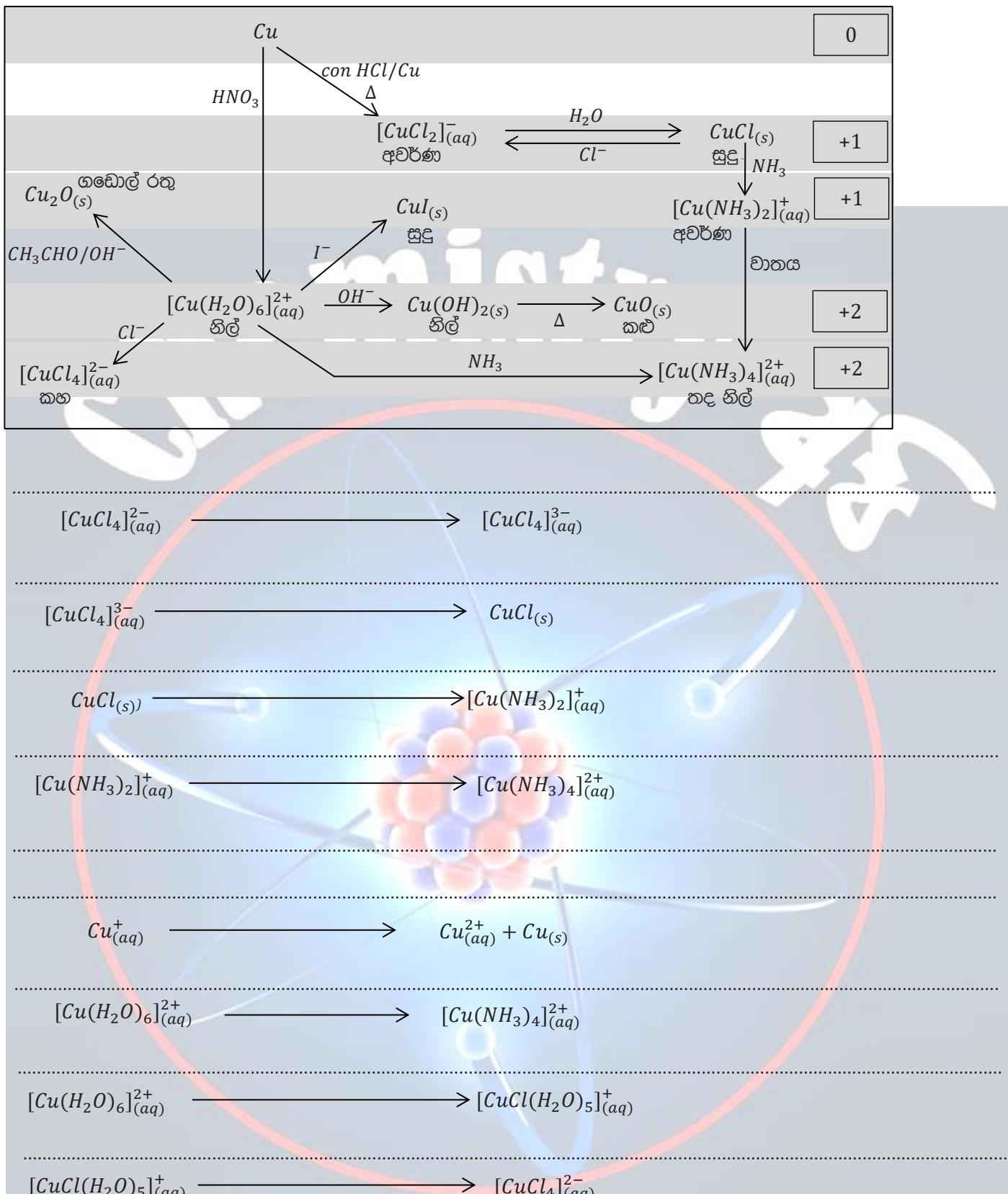
කොබෝල්ටී (Co)

නිකල් (Ni)

കോപർ (Cu)

සින්ක් (Zn)

